

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО РЕЄСТРУ ЗБИТКІВ:
ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА****LEGAL SUPPORT OF THE INTERNATIONAL REGISTER OF DAMAGES:
THE ENVIRONMENTAL COMPONENT**

**Кірін Р.С., д.ю.н.,
провідний науковий співробітник**

*Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова
Національної академії наук України»*

**Гришак С.В., к.ю.н., доцент,
директор**

*Навчально-науковий інститут гуманітарних і соціальних наук
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»*

Ревякіна Т.О., перший заступник директора

*Дніпропетровський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ*

Стаття присвячена дослідженню актуальних питань правового забезпечення міжнародного компенсаційного механізму щодо екологічної шкоди. Зазначається, що міжнародно- та європейсько-правова основа компенсаційного механізму відшкодування мілітарних збитків представлена: – Резолюціями Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй; – Резолюціями та Рішеннями Комітету Міністрів Ради Європи; – Резолюціями та Рекомендаціями Парламентська асамблея Ради Європи.

В статті запропоновано класифікацію органів відповідальних за методичне забезпечення процедури визначення та оцінки екологічної шкоди, збитків чи втрат, забезпечення збору та збереження відповідної інформації, складання документів, які є підтвердженням відповідності шкоди та збитків критеріям, передбаченим Статутом RD4U, а також за подання заяв про компенсацію (відшкодування) до RD4U. Авторами визначено обмеження процедури подання заяв зазначеними суб'єктами заяв до RD4U про екологічні збитки, втрати чи шкоди: – у часі; – у просторі; – за об'єктивною стороною правопорушення.

У результаті дослідження даної теми виявлено прогалини у національному законодавстві, які обумовлені тим, що станом на початок 2024 р. повноваження та обов'язки, передбачені урядовою постановою про порядок визначення шкоди і втрат ані на законодавчому ані на підзаконному рівні не узгоджені з актами, що встановлюють їх правовий статус.

Пропонується, в якості одного із шляхів виправлення ситуації, що склалася із методичним забезпеченням процедури визначення мілітарної екологічної шкоди, розглянути Керівні принципи, що забезпечують загальне розуміння терміну «екологічна шкода». Для умов шкоди, заданої довіллю війсьними діями, також варто враховувати Настанови Європейської комісії, що виходять з наступних умов: – доступ компетентних органів до спеціальних еколого-експертних знань; – ефективна міжвідомча співпраця; – необхідний обсяг правових, технічних і наукових заходів і засобів для оцінки, запобігання, управління факторами шкоди та виправлення надзвичайної ситуації; – відповідна професійна, навчальна підготовка та обмін найкращими практиками.

Ключові слова: екологічна шкода, реєстр збитків, компенсаційний механізм, довілля, збройна агресія, мілітарний вплив.

The article is devoted to the study of topical issues of legal support of the international compensation mechanism for environmental damage. It is noted that the international and European legal basis for the compensation mechanism for war damage is provided by the following: – Resolutions of the United Nations General Assembly; – Resolutions and Decisions of the Committee of Ministers of the Council of Europe; – Resolutions and Recommendations of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe.

The article proposes a classification of bodies responsible for methodological support of the procedure for determining and assessing environmental damage, losses or losses, ensuring collection and storage of relevant information, drafting documents which confirm that the damage and losses meet the criteria provided for in the RD4U Charter, and also for submitting applications for compensation (reimbursement) to the RD4U. The authors define the limitations of the procedure for submitting applications to the RD4U by the above-mentioned entities on environmental damage, loss or harm: – in time; – in space; – by the objective side of the offence.

The study of this topic revealed gaps in national legislation due to the fact that as of the beginning of 2024, the powers and responsibilities provided for by the governmental resolution on the procedure for determining damage and losses were not coordinated at either the legislative or subordinate level with the acts establishing their legal status.

It is proposed that as one of the ways to remedy the situation with the methodological support of the procedure for determining military environmental damage, the Guidelines should be considered, which provide a common understanding of the term "environmental damage". For the conditions of damage caused to the environment by military operations, it is also worth considering the European Commission Guidelines based on the following conditions – access to specialised environmental expertise by the competent authorities; – effective interagency cooperation; – the necessary scope of legal, technical and scientific measures and means to assess, prevent, manage the factors of damage and remedy the emergency; – appropriate professional and educational training and exchange of best practices.

Key words: environmental damage, damage register, compensation mechanism, environment, armed aggression, military influence.

Вступ. Резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (далі – ГА ООН), ухвалені в березні 2022 р. «Агресія проти України» [1] та «Гуманітарні наслідки агресії проти України» [2], засудили вторгнення Російської Федерації (далі – РФ) в Україну з вимогою негайного виведення військ з території України у міжнародно-визначених кордонах. Світова спільнота визнала агресію порушенням Статуту ООН.

Наразі військові дії РФ на суверенній території України мають масштаб небачений у Європі протягом десятиліть, і вимагають термінових дій, аби врятувати сучасне поко-

ління від лиха війни. З правової точки зору, зазначені Резолюції ООН виступають передусім підґрунтям для фіксації воєнних злочинів РФ та можливості використання їх положень у міжнародних судах.

Дійсно, постійно зростаюча мілітарна шкода і збитки та їх вплив, на превеликий жаль, діятимуть як у просторі так і у часі практично на увесь об'єктно-суб'єктний склад, що прямо та/чи опосередковано потрапив під перманентні чи епізодичні воєнні дії або процеси [3]. В цьому аспекті особливу увагу привертають питання правового забезпечення процесів притягнення винних до відповідальності,

визначення та відшкодування шкоди і збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії РФ.

Постановка проблеми. На повномасштабне вторгнення країни-агресора, окрім ГА ООН, відреагувала й Парламентська асамблея Ради Європи (далі – ПАРЄ). У квітневій Резолюції [4] та Рекомендаціях [5] «Наслідки триваючої агресії РФ проти України: роль та реакція Ради Європи» ПАРЄ висловила стурбованість зростаючими доказами звірств, скоєних російськими збройними силами в контексті агресивної війни, часто спрямованих проти найбільш вразливих верств населення, і висловила свою повну підтримку всім зусиллям, спрямованим на розслідування порушень РФ міжнародного права в галузі прав людини і міжнародного гуманітарного права та інших міжнародних злочинів, включаючи воєнні злочини, злочини проти людяності і геноцид, а також на забезпечення відповідальності агресора. Наслідки агресії РФ виходять за межі України і відчуються в усьому світі. На геополітичному рівні розв'язання агресивної війни постійним членом Ради Безпеки ООН кидає виклик глобальному управлінню, підтримуючи багатосторонню систему, спрямовану на підтримання миру та безпеки.

За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (далі – Міндовкілля) тільки загальні мілітарні збитки довкіллю внаслідок агресії РФ на початок 2024 р. складають понад 2 трлн гривень, або більш ніж 55 млрд євро [6]. Майже половина з цих збитків сталася через забруднення повітря від лісових пожеж, ракетні атаки, горіння нафтопродуктів. Забруднення земель – понад 980 млрд грн, водою – 60 млрд грн.

Виступаючи на міжнародному форумі «United for Justice. United for Nature» глава Уряду України зазначив, що Україна продовжує обраховувати та верифікувати збитки, завдані довкіллю війною. Саме для цього, в межах Форуму миру Президента України діє Міжнародна робоча група щодо екологічних наслідків війни. Першим результатом цієї групи має стати проєкт екологічного договору, що створить умови для надійного захисту довкілля, припинення екоциду та виплати репарацій. Це потрібно не лише Україні, це потрібно світові. Щоб унеможливити людство від глобальної катастрофи, щоб запобігти новим актам агресії та цілеспрямованим руйнуванням навколишнього природного середовища (далі – НПС) [7].

Тож, дослідження питань правового забезпечення компенсаційного механізму відшкодування збитків і шкоди, завданих збройною агресією НПС України є актуальним та своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання компенсаційного механізму відшкодування збитків, завданих довкіллю України збройною агресією були, є і ще довгий час привертатимуть увагу дослідників багатьох галузей знань. Останні представлені не лише національним та міжнародним правом, а й державним управлінням, правоохоронною діяльністю, економікою, екологією тощо. Серед останніх, численних публікацій за обраною, актуальною темою відмітимо лише окремих авторів та напрями їх наукових пошуків: О. І. Баїк – міжнародні та національні правові підходи щодо відшкодування екологічних збитків, завданих воєнними діями; І. В. Кирєєва – проблеми відповідальності за екологічну шкоду, заподіяну країною-терористом військовою агресією; В. Ю. Микулець – правові аспекти вимоги компенсацій екологічної шкоди внаслідок війни РФ в Україні; М. М. Сірант – діяльність органів публічної влади щодо забезпечення екологічної безпеки в умовах глобалізаційних викликів; С. О. Щур – порядок визначення шкоди та збитків, завданих земельним ресурсам унаслідок збройної агресії РФ, та перспективи їх відшкодування. Втім, в силу значної широти та комплексності предмету досліджень, окремі проблеми правового регулювання еколого-компенсаційних відносин залишилися поза сферою уваги, а отже мають достатній науково-практичний потенціал.

Метою статті є аналіз актуальних питань міжнародного, європейського та національного правового забезпечення та структури компенсаційного механізму відшко-

дування збитків, завданих довкіллю України збройною агресією.

Виклад основного матеріалу. Розгляд міжнародно-та європейсько-правових засад та структури компенсаційного механізму відшкодування мілітарних збитків, завданих довкіллю України, розпочатий вище, логічно продовжити у хронологічному порядку. Зокрема, у 2022 р. слід відмітити рішення Комітету Міністрів Ради Європи (далі – КМРЄ) «Наслідки агресії РФ проти України – відповідальність за міжнародні злочини» [8], в якому депутати, серед іншого, з інтересом відзначили українські пропозиції щодо створення спеціального трибуналу для розгляду злочину агресії проти України та всеосяжного міжнародного механізму компенсації, включаючи, в якості першого кроку, міжнародний реєстр збитків.

Надзвичайно важливе значення у формуванні міжнародного компенсаційного механізму відіграє Резолюція ГА ООН «Сприяння правовому захисту та відшкодуванню збитків від агресії проти України» [9], ст. 4 якої рекомендує державам-членам у співпраці з Україною створити міжнародний реєстр збитків, який слугуватиме фіксацією в документальній формі доказів та інформації про збитки, втрати або шкоду, завдані всім зацікавленим фізичним та юридичним особам, а також державі Україна, спричинені міжнародно-протиправними діями РФ в Україні або проти неї, а також сприятиме та координуватиме збір доказів і претензій.

Ще більш плідним, у формуванні правової бази, покликаною врегулювати компенсаційні еколого-мілітарні відносини, став 2023 р., коли були прийняті наступні акти КМРЄ та ПАРЄ:

1) резолюція ПАРЄ «Правові та правозахисні аспекти агресії РФ проти України» [10], де були закладені три засадничі принципи створення міжнародного компенсаційного механізму, як то: – його основою має виступати багатосторонній договір або угода, відкрита для всіх держав-однорумців, за підтримки ООН, РЄ, ЄС та інших міжнародних організацій; – на першому етапі слід сформувати реєстр збитків, в якому б знайшла відображення інформація про докази і претензії щодо збитків, втрат або травм; – на наступних етапах він має включати міжнародну компенсаційну комісію, уповноважену розглядати та вирішувати претензії, подані та задокументовані реєстром, а також компенсаційний фонд, з якого виплачувалися б компенсації заявникам, що виграли справу.

Установчий договір або угода регулюватимуть такі питання, як: а) фінансування компенсаційного фонду; б) примусове виконання компенсаційних рішень; в) особливості та можливість виконання рішень інших міжнародних органів і судів щодо репарацій і компенсацій у зв'язку з російською агресією, наприклад, рішень Європейського суду з прав людини, за допомогою такого механізму;

2) рішення КМРЄ «Наслідки агресії РФ проти України» [11], в якому визнано нагальну потребу у створенні реєстру для фіксації та документування доказів і претензій щодо шкоди, втрат або поранень внаслідок російської агресії проти України, та запрошено Генерального секретаря представити умови, у тому числі щодо взаємодоповнюваності з існуючими механізмами, з метою подальшого розгляду можливості створення та функціонування такого реєстру у співпраці з Україною, під егідою або за сприяння Ради Європи;

3) резолюція ГА ООН «Співпраця між ООН та РЄ» [12], якою визнано також, що безпрецедентні виклики, які постали перед Європою після агресії РФ проти України та припинення членства РФ в РЄ, вимагають посилення співпраці між ООН та РЄ, зокрема, з метою якнайшвидшого відновлення та підтримання миру і безпеки на основі поваги до суверенітету, територіальної цілісності та політичної незалежності будь-якої держави, забезпечення дотримання прав людини та міжнародного гуманітарного права під час бойових дій, відшкодування збитків постраждалим та притягнення до відповідальності всіх осіб, винних у порушенні міжнародного права;

4) резолюція КМРС «Про започаткування Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, завданих внаслідок агресії РФ проти України» [13], якою затверджено Положення про Реєстр збитків, заподіяних агресією РФ проти України, а саме: – мандат, функції, юридичний статус та місцезнаходження, участь у заходах, незалежність Реєстру; – Конференція учасників Реєстру; – склад Правління, виконавчий директор, секретаріат Реєстру; – фінансування та бюджет, конфіденційність Реєстру; – застосування Реєстром Правил та положень РС; – внесення змін та доповнень до Положення; – передача, правонаступництво та припинення прав Реєстру; – вирішення спорів; – відкликання та виключення Учасника або Асоційованого члена з Реєстру.

Отже, першим етапом формування та першим складовим елементом міжнародного компенсаційного механізму є Реєстр збитків, що покликаний фіксувати докази та вимоги щодо відшкодування шкоди, збитків або травм, завданих усім зацікавленим фізичним та юридичним особам, а також державі України міжнародно-протиправними діями РФ в Україні або проти неї [14].

Не вдаючись у деталі, принагідно відзначимо, що поняття «Реєстр збитків» та «Реєстр шкоди» вживаються та перекладаються у різних документах і різними авторами як тотожні.

Міжнародний реєстр збитків унаслідок війни, який також містить і екологічну складову, був запроваджений на Саміті РС у Рейк'явіку. По суті, він дав відлік до втілення у життя принципу «росія заплатить». На цьому зібранні був підписаний Договір про Реєстр шкоди (Розширена часткова угода про Реєстр шкоди, завданої агресією РФ проти України, *The Enlarged Partial Agreement of the Russian Federation against Ukraine*) [15; 16].

Надалі відносини щодо Реєстру збитків розвивалися наступним чином:

1) I-а Конференція (установчі збори) країн-учасниць Реєстру (27.06.2023 р., Страсбург) – призначення Виконавчого директора, затвердження попередніх витрат на

існування Реєстру, вирішення адміністративних питань щодо приміщення, оголошення про прийом кандидатів до членів Ради Реєстру [17].

2) II-а Конференція країн-учасниць Реєстру (12.09.2023 р., Рига) – старт конкурсу на обрання членів Ради Реєстру, міністри юстиції країн-членів та країн-спостерігачів РС ухвалили декларацію, в якій викладено низку принципів («Ризькі принципи»), спрямованих на досягнення всеосяжної відповідальності за агресію РФ проти України та забезпечення відшкодування збитків усім жертвам війни, в тому числі шляхом цілеспрямованого та ефективного функціонування Реєстру збитків, заподіяних агресією [18].

3) III-а Конференція країн-учасниць Реєстру (16.11.2023 р., Страсбург) затвердження кандидатів у Раду Реєстру, розробка правил та процедур щодо категорій збитків та вимог до доказової бази тощо [19].

4) I-е Засідання (інавгураційні збори) Правління Реєстру збитків (11–15.12.2023 р., Гаага) – Рада Реєстру збитків, завданих агресією РФ проти України (далі – RD4U), обрала Голову та заступника Голови, прийняла процедурні акти та обговорила категорії позовів, які будуть прийнятні для подання до RD4U [20].

Звісно, Україна бере безпосередню та активну участь як у підготовці правової бази так і у формуванні власне міжнародного компенсаційного механізму. Так, серед останніх кроків вітчизняного Уряду, звернемо увагу на суттєве редагування Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії РФ [21]. Постановою Уряду [22] були внесені зміни до у частині визначення пропозицій України до відповідних органів RD4U у розрізі категорій збитків, що підлягатимуть компенсації в межах спеціального міжнародного компенсаційного механізму.

З метою класифікації ланки «суб'єкт подання заяви – категорія збитків, шкоди, втрат» застосовується так званий віктимо-центричний підхід, за якого розподіл категорій збитків відбувається відповідно до суб'єкта (табл. 1):

Таблиця 1

Загальна характеристика категорій екологічної шкоди та збитків (складено за даними [23])

Суб'єкт подання (категорія В)	Зміст категорії збитків	Відповідальний орган
Держава Україна, включаючи: – міністерства, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади (далі – ОВВ), інші державні органи та органи місцевого самоврядування (далі – ОМС) (на період воєнного стану – військовій адміністрації (далі – ВА) у разі утворення); – державні, комунальні підприємства, установи та організації, що належать до сфери їх управління (перебувають в управлінні)	підкатегорія В4) шкода та збитки, завдані НПС та природним ресурсам (зокрема, шкода та збитки, завдані земельним ресурсам, втрати надр, збитки, завдані водним об'єктам, атмосферному повітрю, лісовому господарству, природно-заповідному фонду), що включають: В4.1) шкоду та збитки, завдані НПС та природним ресурсам, – шкода та збитки, завдані, зокрема, земельним та водним ресурсам, атмосферному повітрю, лісовому фонду та надрам	Міндовкілля, Міністерство аграрної політики та продовольства України (далі – Мінпрополітики), Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України (далі – Мінреінтеграції), Державна екологічна інспекція України (далі – Держекоінспекція), Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру (далі – Держгеокадастр), обласні державні адміністрації (далі – ОДА), Київська міська держадміністрація (далі – КМДА) (на період воєнного стану – ВА), ОМС (на період воєнного стану – ВА у разі утворення)
	В4.2) втрата біорізноманіття, – знищення тварин, рослин, вимирання чи істотне скорочення популяцій видів	Міндовкілля, Мінпрополітики, Мінреінтеграції, Держекоінспекція, Державне агентство розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм (далі – Держрибагентство)
	В4.3) порушення та втрата екосистем, – зокрема, знищення лісів, забруднення та засмічення вод, руйнування русел водних об'єктів, пошкодження родовищ корисних копалин, знищення або пошкодження геологічних об'єктів, що становлять особливу наукову і культурну цінність, знищення чи пошкодження природних комплексів територій та об'єктів природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ)	Міндовкілля, Мінпрополітики, Державне агентство лісових ресурсів України (далі – Держлісагентство), Держекоінспекція, ОДА, КМДА (на період воєнного стану – ВА), ОМС (на період воєнного стану – ВА у разі утворення)
	В4.4) інші збитки, пов'язані з НПС чи кліматом, озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами, забезпеченням хімічної безпеки та управлінням хімічною продукцією, демонтажем та переробкою будівельних відходів руйнувань	Міндовкілля, Держекоінспекція та ОМС (на період воєнного стану – ВА у разі утворення)

Змінено підхід й до визначення шкоди та збитків, основних показників, які оцінюються окремо за такими природоресурсними напрямками (табл. 2):

Органами, відповідальним за визначення шкоди та збитків є: за напрямом 1 (пп. 1–3) – ОДА, КМДА (на період воєнного стану – ВА); пп. 4–5 – Держекоінспекція; за напрямом 2 – Державна служба геології та надр України (далі – Держгеонадра); за напрямками 3, 4, 6 – Держекоінспекція; за напрямом 5 – Держлісагентство.

Тож, органи відповідальні за методичне забезпечення процедури визначення та оцінки екологічної шкоди, збитків чи втрат, забезпечення збору та збереження відповідної інформації, складання документів, які є підтвердженням відповідності шкоди та збитків критеріям, передбаченим Статутом RD4U, а також за подання заяв про компенсацію (відшкодування) до RD4U, пропонується класифікувати наступним чином: 1) міністерства – Міндовкілля, Мінагрополітики, Мінреінтеграції; 2) інші центральні ОВВ – Держекоінспекція, Держгеонадра, Держрибагентство, Держгеокадастр, Держлісагентство; 3) місцеві ОВВ – ОДА, КМДА (на період воєнного стану – ВА); 4) інші державні органи та ОМС (на період воєнного стану – ВА у разі утворення); 5) державні, комунальні під-

приємства, установи та організації, що належать до сфери їх управління (перебувають в управлінні).

Процедура подання заяв зазначеними суб'єктами заяв до RD4U про екологічні збитки, втрати чи шкоди, має наступні обмеження: 1) у часі – збитки, завдані починаючи з 24.02.2022 р. або пізніше; 2) у просторі – збитки, завдані на території України в межах її міжнародно-визнаних кордонів, включаючи її територіальні води; 3) об'єктивна сторона правопорушення – збитки, завдані міжнародно-протиправними діями РФ в Україні або проти України.

Міністерству юстиції України доручено підготувати та подати до RD4U, пропозиції щодо класифікації категорій шкоди та збитків з метою їх можливого врахування під час створення правил та положень, що регулюють роботу RD4U.

В той же час, звертає на себе увагу той факт, що станом на початок 2024 р. відповідні повноваження та обов'язки, передбачені зазначеною урядовою постановою для міністерств, інших центральних та місцевих ОВВ, інших державних органів та ОМС (на період воєнного стану – ВА у разі утворення), а також державних, комунальних підприємств, установ та організацій, що належать до сфери їх управління (перебувають в управлінні), ані на законодав-

Таблиця 2

Загальна характеристика напрямів визначення екологічної шкоди та збитків (складено за даними [23])

№	Напрямок визначення	Зміст напрямку	Основні показники, які оцінюються
1.	шкода, завдана земельним ресурсам	включає шкоду від пошкодження і знищення родючого шару ґрунту та шкоду, зумовлену забрудненням і засміченням земельних ресурсів	1) витрати на рекультивуацію земель, які були порушені внаслідок бойових дій, будівництва, облаштування та утримання інженерно-технічних і фортифікаційних споруд, огорож, прикордонних знаків, прикордонних просік, комунікацій для облаштування державного кордону; 2) збитки, завдані власникам (землекористувачам) земельних ділянок сільськогосподарського призначення; 3) витрати на відновлення меліоративних систем; 4) шкода, завдана ґрунтам та земельним ділянкам внаслідок забруднення ґрунтів речовинами, які негативно впливають на їх родючість та інші корисні властивості; 5) шкода, завдана ґрунтам та земельним ділянкам внаслідок засмічення земельних ділянок сторонніми предметами, матеріалами, відходами та/або іншими речовинами
2.	втрати надр	включає втрати надр, завдані самовільним їх користуванням	1) обсяг самовільного, зокрема незаконного, користування надрами; 2) збитки, завдані внаслідок самовільного користування надрами
3.	збитки, завдані водним ресурсам	включає забруднення, засмічення, вичерпання та інші дії щодо водних ресурсів, які можуть погіршити умови водопостачання, завдати шкоди здоров'ю людей, спричинити зменшення рибних запасів та інших об'єктів водного промислу, погіршення умов існування диких тварин, зниження родючості ґрунтів та інші несприятливі явища внаслідок зміни фізичних і хімічних властивостей вод, зниження їх здатності до природного очищення, порушення гідрологічного і гідрогеологічного режиму вод	1) збитки, заподіяні внаслідок забруднення та засмічення вод; 2) збитки, заподіяні внаслідок самовільного, зокрема незаконного, користування водними ресурсами; 3) збитки, заподіяні НПС в межах територіального моря, виключної (морської) економічної зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях
4.	шкода, завдана атмосферному повітрю	включає шкоду, завдану викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря	обсяг неорганізованих викидів
5.	втрати лісового фонду	включає втрати і пошкодження лісів і лісових ділянок, та пов'язані із ними витрати	1) втрати лісгосподарського виробництва, спричинені обмеженням прав землекористувачів; 2) втрати лісочористувачів, заподіяні тимчасовим зайняттям земельних ділянок, встановленням обмежень щодо їх використання та недержанням доходів у зв'язку з тимчасовим невикористанням земельних ділянок
6.	збитки, завдані ПЗФ	включає збитки, завдані територіям та об'єктам ПЗФ, та пов'язані із ними витрати	збитки, завдані природним територіям та об'єктам внаслідок їх пошкодження чи знищення

чому ані на підзаконному рівні не узгоджені з актами, що встановлюють їх правовий статус.

Раніше авторами вже було запропоновано групування наявних нормативно-правових актів, прийнятих під час воєнного стану в Україні в напрямку забезпечення здійснення та захисту всього комплексу конституційних та екологічних прав громадян в Україні [24].

Також Уряд прийняв розпорядження, реалізація положень якого сприятиме забезпеченню розробки технічних вимог для створення програмного забезпечення RD4U (цифрової платформи) в максимально короткі строки. Його метою є забезпечення здійснення негрошового внеску до RD4U, який передбачатиме передачу розроблених технічних вимог для створення програмного забезпечення RD4U [25].

Натомість, на тлі перманентних змін та доповнень до зазначеного урядового Порядку, виникає питання не тільки щодо очікування наступних новел, які б імплементували останні рішення Рада RD4U, а й до низки інших методико-правових проблем визначення мілітарної екологічної шкоди, які частково розглядалися у попередніх публікаціях [26].

В якості одного із шляхів виправлення ситуації, що склалася із методичним забезпеченням процедури визначення мілітарної екологічної шкоди, пропонується розглянути Керівні принципи, що забезпечують загальне розуміння терміну «екологічна шкода», як це визначено в ст. 2 Директиви 2004/35/ЄС. Так, у Настановах Європейської комісії [27], звертається увага на спектр негативних наслідків, що охоплюються визначенням екологічної шкоди. Цей діапазон, у поєднанні з діапазоном професійної діяльності та факторів шкоди, які можуть бути пов'язані з несприятливими наслідками, означає, що компетентні органи часто потребують доступу до спеціальних знань, у тому числі експертних оцінок, для того, щоб оцінити значущість несприятливих наслідків. Оскільки відповідні спеціальні знання розподілені між різними адміністративними органами та дослідницькими центрами (як це часто буває), важливе значення має ефективна міжвідомча співпраця.

Крім того, Керівні принципи підкреслюють обсяг правових, технічних і наукових міркувань, які можуть мати місце при оцінці компетентними органами коли вони оцінюють значущість несприятливих наслідків або іншим чином забезпечують виконання обов'язків щодо запобігання несприятливому впливу, негайного управління факторами шкоди або вжиття заходів щодо виправлення ситуації. Засоби, за допомогою яких компетентні органи та зацікавлені сторони можуть вирішувати пов'язані з цим проблеми, включають відповідну професійну підготовку та обмін найкращими практиками. Щоб допомогти державам-членам, Комісія підготувала навчальні матеріали, які будуть постійно оновлюватися. З цією ж метою Комісія підтримала роботу Мережі ЄС з імплементації та правозастосування екологічного права (*The European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law*, IMPEL) над практичними аспектами імплементації зазначеної Директиви.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз окремих проблем компенсаційного механізму відшкодування збитків і шкоди, завданих збройною агресією доквітлю України, дозволив дійти наступних узагальнень.

Встановлено міжнародно- та європейсько-правову основу компенсаційного механізму відшкодування мілітарних збитків, яка представлена: – Резолюціями ГА ООН «Агресія проти України», «Гуманітарні наслідки агресії проти України», «Сприяння правовому захисту та відшкодуванню збитків від агресії проти України», «Співпраця між ООН та Радою Європи»; – Резолюціями та Рішеннями КМРЕ «Наслідки агресії РФ проти України – відповідальність за міжнародні злочини», «Про започаткування Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, завданих внаслідок агресії РФ проти України»; – Резолюціями та Рекомендаціями ПАРЄ «Наслідки триваючої агресії РФ проти України: роль та реакція Ради Європи», «Правові та правозахисні аспекти агресії РФ проти України».

Запропоновано класифікацію органів відповідальних за методичне забезпечення процедури визначення та оцінки екологічної шкоди, збитків чи втрат, забезпечення збору та збереження відповідної інформації, складання документів, які є підтвердженням відповідності шкоди та збитків критеріям, передбаченим Статутом RD4U, а також за подання заяв про компенсацію (відшкодування) до RD4U: 1) міністерства – Міндовкілля, Мінгрополітики, Мінреінтеграції; 2) інші центральні ОБВ – Держекоінспекція, Держгеонадра, Держрибагентство, Держгеокадастр, Держлісагентство; 3) місцеві ОБВ – ОДА, КМДА (на період воєнного стану – ВА); 4) інші державні органи та ОМС (на період воєнного стану – ВА у разі утворення); 5) державні, комунальні підприємства, установи та організації, що належать до сфери їх управління (перебувають в управлінні).

Визначено обмеження процедури подання заяв зазначеними суб'єктами заяв до RD4U про екологічні збитки, втрати чи шкоди: 1) у часі – збитки, завдані починаючи з 24.02.2022 р. або пізніше; 2) у просторі – збитки, завдані на території України в межах її міжнародно-визнаних кордонів, включаючи її територіальні води; 3) об'єктивна сторона правопорушення – збитки, завдані міжнародно-протиправними діями РФ в Україні або проти України.

Виявлено прогалини у національному законодавстві, які обумовлені тим, що станом на початок 2024 р. відповідні повноваження та обов'язки, передбачені зазначеною урядовою постановою для міністерств, інших центральних та місцевих ОБВ, інших державних органів та ОМС (на період воєнного стану – ВА у разі утворення), а також державних, комунальних підприємств, установ та організацій, що належать до сфери їх управління (перебувають в управлінні), ані на законодавчому ані на підзаконному рівні не узгоджені з актами, що встановлюють їх правовий статус.

Запропоновано, в якості одного із шляхів виправлення ситуації, що склалася із методичним забезпеченням процедури визначення мілітарної екологічної шкоди, розглянути Керівні принципи, що забезпечують загальне розуміння терміну «екологічна шкода», визначеного у Директиві 2004/35/ЄС. Крім того, для умов шкоди, заданої доквітлю війсьними діями, варто враховувати Настанови Європейської комісії, що виходять з наступних умов: – доступ компетентних органів до спеціальних еколого-експертних знань; – ефективна міжвідомча співпраця; – необхідний обсяг правових, технічних і наукових заходів і засобів для оцінки, запобігання, управління факторами шкоди та виправлення надзвичайної ситуації; – відповідна професійна, навчальна підготовка та обмін найкращими практиками.

ЛІТЕРАТУРА

1. United Nations General Assembly Resolution on 2 March 2022 «Aggression against Ukraine» ES-11/1. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2022/3/3/unga-resolution-against-ukraine-invasion-full-text> (дата звернення: 06.01.2024).
2. United Nations General Assembly Resolution on 24 March 2022 «Humanitarian consequences of the aggression against Ukraine» ES-11/2. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/resolution-adopted-general-assembly-24-march-2022-es-11-2-humanitarian-consequences> (дата звернення: 06.01.2024).
3. Roman S. Kirin (2022). Safety law in post-conflict territories: current state, problems, sustainable development: monograph / NAS of Ukraine. State Organization V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine. Kyiv, Dnipro: Zhurfond. 408 p. DOI: https://doi.org/10.35668/iepd_kirin_postconflictmono_2022

4. Resolution 2433 (2022) – Consequences of the Russian Federation's continued aggression against Ukraine: role and response of the Council of Europe, 27 April 2022. URL: <https://pace.coe.int/en/files/30017/html> (дата звернення: 06.01.2024).
5. Recommendation 2228 (2022) – Consequences of the Russian Federation's continued aggression against Ukraine: role and response of the Council of Europe, 27 April 2022. URL: <https://pace.coe.int/en/files/30018/html> (дата звернення: 06.01.2024).
6. ЕкоЗаргоза. Офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://ecozagroza.gov.ua/> (дата звернення: 06.01.2024).
7. Загальні збитки довкіллю України сьогодні складають 55,6 млрд євро, – Денис Шмигаль. (20.10.2023). URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zahalni-zbytky-dovkillyu-ukrainy-sohodni-skladaiut-556-mlrd-ievro-denysh-shmyhal> (дата звернення: 06.01.2024).
8. CM decision – Consequences of the aggression of the Russian Federation against Ukraine – Accountability for international crimes, CM/Del/Dec(2022)1442/2.3. 14–15 September 2022. URL: https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a8135a (дата звернення: 07.01.2024).
9. United Nations General Assembly Resolution on 14 November 2022. «Furtherance of remedy and reparation for aggression against Ukraine». ES-11/5. URL: https://digitallibrary.un.org/record/3994481?ln=zh_CN (дата звернення: 07.01.2024).
10. Resolution 2482 (2023) – Legal and human rights aspects of the Russian Federation's aggression against Ukraine, 26 January 2023. URL: <https://pace.coe.int/en/files/31620/html> (дата звернення: 07.01.2024).
11. CM decision – Consequences of the aggression of the Russian Federation against Ukraine, CM/Del/Dec(2023)1457bis/2.3. 24 February 2023. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680aa5282 (дата звернення: 07.01.2024).
12. United Nations General Assembly Resolution on 26 April 2023. «Cooperation between the United Nations and the Council of Europe». RES/77/284. URL: https://digitallibrary.un.org/record/4010475/files/A_RES_77_284-EN.pdf?ln=en (дата звернення: 07.01.2024).
13. Resolution CM/Res(2023)3 establishing the Enlarged Partial Agreement on the Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation against Ukraine (Adopted by the Committee of Ministers on 12 May 2023 at the 1466th meeting of the Ministers' Deputies). URL: <https://rm.coe.int/0900001680ab2595> (дата звернення: 07.01.2024).
14. Register of Damage for Ukraine. Council of Europe Summit creates Register of damage for Ukraine as a first step towards an international compensation mechanism for victims of Russian aggression. URL: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/register-of-damage-for-ukraine> (дата звернення: 07.01.2024).
15. Reykjavik Declaration «United around our values», 4th Council of Europe Summit. URL: <https://rm.coe.int/4th-summit-of-heads-of-state-and-government-of-the-council-of-europe/1680ab40c1> (дата звернення: 07.01.2024).
16. CM/Del/Dec(2023)1464/1.6 4th Summit of Heads of State and Government of the Council of Europe (Reykjavik, Iceland, 16–17 May 2023) – Preparation – Setting up an Enlarged Partial Agreement on the Register of Damage caused by the aggression of the Russian Federation against Ukraine. URL: <https://www.coe.int/en/web/cm/summits> (дата звернення: 07.01.2024).
17. The Conference of Participants of the Register of damage caused by Russia's aggression against Ukraine holds its first meeting. URL: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/newsroom> (дата звернення: 07.01.2024).
18. The Conference of Participants in the Ukrainian Damage Register has held its second meeting. URL: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/-/the-conference-of-participants-in-the-ukrainian-damage-register-has-held-its-second-meeting> (дата звернення: 07.01.2024).
19. The Conference of Participants of the Register of Damage for Ukraine elects its Board. URL: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/-/conference-of-participants-of-the-register-of-damage-for-ukraine-elects-its-board> (дата звернення: 07.01.2024).
20. The Board of the Register of Damage for Ukraine holds its inaugural meeting. URL: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/-/the-board-of-the-register-of-damage-for-ukraine-holds-its-inaugural-meeting> (дата звернення: 07.01.2024).
21. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 22 липня 2022 р. № 951). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.01.2024).
22. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326 : постанова Кабінету Міністрів України від 1 грудня 2023 р. № 1256. *Урядовий кур'єр* від 02.12.2023 – № 242.
23. Уряд ухвалив рішення щодо Реєстру збитків (01.12.2023). URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-ukhvalyv-rishennia-shchodo-geiestru-zbytkiv> (дата звернення: 07.01.2024).
24. Kirin R.S., Hryshchak S.V. (2023) Provision and implementation of environmental rights in the strategies of state policy and safety: challenges of the war period. *Juris Europensis Scientia*. 1, 65–71. DOI: <https://doi.org/10.32782/chem.v1.2023.12>
25. Про забезпечення розроблення технічних вимог для створення програмного забезпечення та передачі права на використання технічних вимог для створення програмного забезпечення Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 01 грудня 2023 р. № 1107-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zabezpechennia-rozroblennia-tekhnichnykh-vym-a1107r> (дата звернення: 07.01.2024).
26. Kirin R.S., Botvinov R.G., Reviakina T.O. (2023). Methodological and legal Problems of Determining of military environmental Damage. *Juris Europensis Scientia*. 5, 43–50. DOI <https://doi.org/10.32782/chem.v5.2023.9>
27. Commission Notice. Guidelines providing a common understanding of the term 'environmental damage' as defined in Article 2 of Directive 2004/35/EC of the European Parliament and of the Council on environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage. *Official Journal of the European Union*. C. 118/1. 7.4.2021.